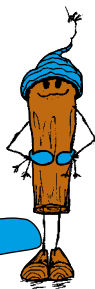

DYMLINGEN

Nr 1 2018 Årg 30

**Tecknaren Ell-sons
bilder och rebusar**

sid 6

Storamalmska

sid 4

Min morfar och jag

sid 8

Ordförande har ordet

Det är med spänning jag ser fram emot att få se vad föreningarna har att erbjuda kommande säsong. Det brukar vara en fantastisk bredd på arrangemangen, bara synd att inte alla sörmlänningar tar sig tid att botanisera i t.ex. vårt sommarprogram. Här finns något för alla!

Planeringen för kommande säsong har väl pågått i många månader redan ute i föreningarna och säkert har ni alla fått ihop intressanta program. Några kanske har en del nya idéer medan andra går vidare med "säkra kort". Söker ni lite nya uppslag kan det vara värt att gå in på förbundets hemsida, där, till höger, finns tipskatalogen "Medlemsåret 2018". Under den rubriken redovisas bland annat programidéer och något av den diskussion som fördes på höstmötet 2017. Kanske kan ni finna förslag som kan vara värda att anamma. Din förening har måhända provat något nytt som slagit väl ut, då får du gärna kontakta Jennie på

kansliet så vi kan sprida er idé genom att lägga in den i tipskatalogen.

Att hjälpa varandra med olika uppslag är ett sätt att få en levande hembygdsrörelse. Ett litet och mycket enkelt tips som jag vill skicka med och som jag tagit från min "hemmaförening" är följande. Kalla det inte "program" (vilket jag gjorde under mina år som ordförande för föreningen) utan ha en mer intresseväckande rubrik som "VAD HÄNDER I XXXX". Det låter mycket mer spännande och även den trögaste personen blir nog lite nyfiken!

Så, lycka till alla idoga hembygdsvänner med era föreläsningar, bygdevandringar, cykelturer, kyrkogårdsvandringar, valborgs-, nationaldags- och midsommarfirande, hembygdsträffar, hembygdsgårdar och museer och allt annat vi håller på med inom hembygdsrörelsen.

PEHR BENGTTSSON, ORDFÖRANDE

Christer Berglunds bild från midsommarfirande i Gryt för ett par år sedan. Midsommar är "ett säkert kort" som hembygdsrörelsen är proffs på.

Leta i tipskatalogen på hemsidan efter nya erfarenheter som passar att komplettera just ert program med.

Innehåll

Ordförande har ordet	2
Dymlingen årgång 30	3
Storamalmska	4
Mellan noll och 39	5
Tecknaren Ell-son	6
Vilka blommor blommor här?	7
Min morfar och jag	8
Medlemsåret 2018	9
Dela kulturarvet i fest och glädje	10
På mitt sätt sett	11
Dymlingen för 25 år sedan	12

DYMLINGEN NR 1 2018

Årgång 30 Södermanlands hembygdsförbund

Redaktör: Jennie Fornedal
Ansvarig utgivare: Pehr Bengtsson

Manusstopp till nr 3/2018, den 15 september.

På framsidan ser vi en av Ellert Erikssons, tecknaren Ell-sons, skämtteckningar.

Distribueras till prenumeranter och styrelseledamöter i hembygdsföreningarna i Södermanlands län samt till anslutna föreningar i grannlän.

Upplaga 1 500 ex.
Linderoths Tryckeri, Vingåker,
April 2018
ISSN 0349-86662

Södermanlands hembygdsförbunds kansli:

Jennie Fornedal, hembygdskonsulent

Adress: Tolagsgatan 6
611 31 Nyköping
Tel 0155-28 43 00
073-140 33 75

E-post: jennie.fornedal@dll.se
Bankgiro 619-1928

Hemsida: www.hembygd.se/sodermanland

Vill du prenumerera?

Sätt in 150 kronor på bankgiro
619-1928. Uppge "Dymlingen
2018" samt ditt namn och adress
eller kontakta kansliet.

Dymlingen - Årgång 30

Visserligen innebär det att tidningen egentligen bara är 29 år, men vi gillar att fira så håll i hatten!

Vi planerar att låta Knut Dymling ta lite mer plats i tidningen igen. Då ska man ju försöka ta reda på vad han är för en prick. Knuts skapare heter Kersti Åström och arbetade på kansliet när man började ge ut Dymlingen. Ingegerd Wachmeister berättar i Dymlingen nr 1 2008 om hur just namnet Dymlingen var inspirationen som fick Kersti att börja skissa på Knut.

Namnet Dymlingen betyder "Att hålla samman och förena det som ska utgöra en enhet" berättar Yngve Larsson under rubriken "Vice ordförande har ordet" i det allra första numret i tidningens historia. Han funderar på sitt karaktäristiskt humoristiska sätt kring Dymlingens roll i ett bygge och i den sörmländska hembygdsrörelsen. Eller som han själv kallade sitt resonemang, att "dymla".

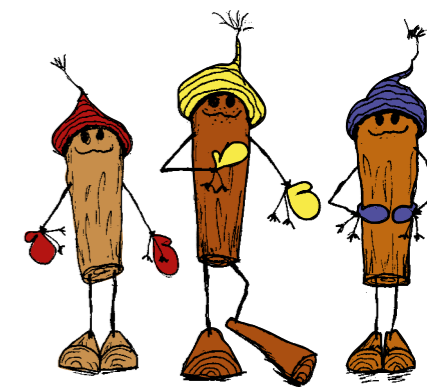
Med kopiator och lim

Ingegerd Wachtmeister berättar i nr 1 2008 vidare om hur de första tidningarna producerades med skrivmaskin, sax och lim. Hur rubriker

och bilder fick sina storlekar genom att förstöras i kopieringsmaskinen. Kvaliteten blev därefter, skriver hon och vi märker inte av någon nostalgi över den biten. Ganska snart kom datorerna in i bilden och utskrivna sidor blev tryckunderlag. Fotografierna fick dock limmas på plats ytterligare en tid, berättar hon.

Idag görs hela tidningen i datorn och det enda som skrivs ut är korraturen för läsning. Vi kan till och med byta färg på Knut Dymlings vantar och mössa så att han kan följa med i modets utveckling.

I höst ska utgivningsbeviset förnyas så att vi kan arbeta vidare i ytterligare 10 år. Vi har kommit en

ganska lång väg från sax och klister, men vi trycker fortfarande vår tidning på papper.

Vem vet hur tidningen ser ut nästa gång vi ska förnya utgivningsbeviset?

JENNIE FORNEDAL

Dymlingen vart tionde år från 1989 till 2008

Vinnare i bildtävlingen i Dymlingen nr 4 2017 blev Jan Eric Rosenqvist

Bilden på Rolf Ryberg och Lillemor Boman är från 1987, Den första Dymlingen kom 1989 och jubileet i Malmköping var 2006. Bilderna av Göran Dahlberg och Leif Jacobsson var från 1998 och vi hoppas arrangera riksstämman år 2020.

Totalt blev det alltså "Bilder till 10 000" vilket säkert rätt många redan hade klurat ut. Men att få årtalen rätt krävdes uppenbarligen 29 år i förbundsstyrelsen. Vi lovar försöka sänka ribban till nästa gång.

Ära och berömmelse till Janne!

Annonspriser

Dymlingen

90 mm bred, 65 mm hög	450 kr
90 mm bred, 130 mm hög	900 kr
190 mm bred, 65 mm hög	900 kr
Halvsida, 190mm bred, 130mm hög	1800kr
Helsida, 190 mm bred, 270 mm hög	3600 kr

Sommar i Hembygden

senast den 3 maj

90 mm bred, 65 mm hög	650:-
90 mm bred, 130 mm hög	1300:-
190 mm bred, 65 mm hög	1300:-
Halvsida, 190 mm bred, 130 mm hög	2600:-
Helsida, 190 mm bred, 270 mm hög	5200:-

Storamalmska

Gnällbälte eller rikssvenska? Hur låter sörmländska egentligen? I denna text, som vi lånat ur Katrineholm - Stora Malms hembygdsförenings Årsskrift 2017, ger sig Ulf Malmkvist ut på en resa i språket från sin barndom och i berättelser om äldre tiders uttalanden i Stora Malm.

Hösten 2016 höll Linda Eklund från Sörmlands museum ett föredrag på Ängeln i Katrineholm om sörmländska dialekter och fick från publiken många exempel på dialektala ord och uttryck från Sörmland, men man frågar sig om det i trakten av Katrineholm förekom ord och uttryck, som var specifika för våra trakter. Här kommer några exempel som kanske hör dit.

Som ung var min far (född 1908) med i ett gäng, som hade tävlingscyklar, så kallade racercyklar, med nedåtböjda styren och särskilda pedaler med spännen över tåhättorna. Hos cykelhandlaren beställdes därför cyklar med "nerböckastyre å tåkläfer".

Som tecken på att de tillhörde just detta cykelgäng, bar de bruna baskrar käckt "på sniskan" ner mot högra örat. Min farfar hade föga förståelse för detta med baskrarna och muttrade; "dä sir ju ut som e ko har skiti slint på en stubbe". Liknelsen var kanske inte så tokig!

Som de flesta torpare var farfar mångkunnig och kunde även timra hus. Den underliggande stocken skulle urholkas rymligt och fyllas med en speciell mossa för att täta mot nästa stock. Det var noga med denna tätning för att huset inte skulle bli dragigt. Farfar instruerade de mindre erfarna medhjälparna med följande uppmaning: "Va ni gör pojkar, så hugg glafft å häv i möse".

Ö-ljudet svaras med "ö"...

Den första folkskoleläraren vid Djulö skola, Carl August Carlsson, lär ha bedrivit undervisningen i rättstavning med följande regel: "Ö-ljudet stavas med ö i alla ord utom i böxer å körka där dä stavas med y". Men det kanske inte är unikt för Stora Malm med denna anekdot.

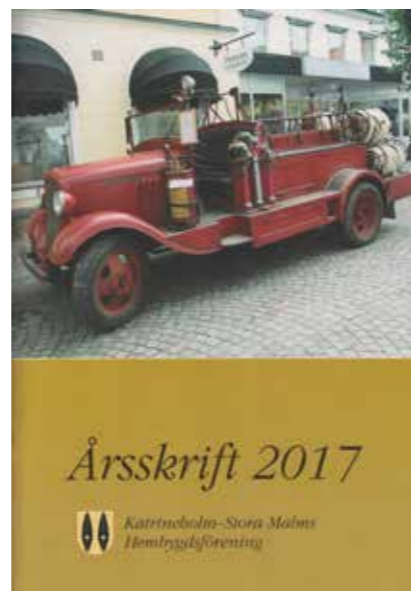
Stora Djulö kallades allmänt för bara Djula och det berättas att en luffare regelbundet besökte både Dufweholm och Stora Djulö för att få lite mat i förstugan utanför herrgårdsköken. Han lär lite inställsamt ha sagt medan han slevade i sig rotmoset vid Stora Djulö: "Gött mos, gött mos, så gött mos har di inte ve Dufweholmen". För att sedan vända på steken när han kom till Dufweholm; "Gött mos, gött mos, så gött mos har di inte ve Djula".

Efter gårdsauktioner med sålda livdjur, alltså kor, oxar eller hästar, var det på åtminstone större gårdar seden att bjuda in de som köpt livdjur på brännvin kanske med något tilltugg. En torpare i Stora Malm hade, då han frånträdde sitt arrendetorp, på auktionen sålt det enda livdjur han hade, en ko. Han ville väl inte vara sämre än de större bönderna i socknen och när auktionen var över, ställde han sig bredbent på förstugutrappen och ropade ut till de kvardröjande auktionsbesökarna: "Di som ha ropa in kritter kan komma in å få en sup".

Tur han hadde kunjak!

Kalle Karlsson i Bostugan, i Östra Vingåker, senare i Skogshall i Stora Malm, berättade om en sockenbo, som i sin tur berättat om sin hustru, som varit sjuk men tillfrisknat: "Ho va så sjuker att dä va lust å fröjd åt'et. Å hadde ja inte haft kunjak, så hadde ho dött, ju förr, ju hellre."

Den ovan nämnde Kalle Karlsson i Bostugan var känd för att ha en häst, en märr vid namn Brita, som kunde springa våldsamt fort. Storamalmsfolket i denna trakt hade ju närmare till Östra Vingåkers kyrka än till Stora Malms kyrka. Efter avslutat kyrkobesök där, var det ofta kappkörning hem mellan hästekipagen och Kalle Karlsson i Bostugan

körde ofta förbi hela rader av ekipage. Det hördes från flera ekipage: "Håll åt dej, för nu kommer Bostugan mä Brita".

I Vithällen strax söder om Djulö kvarn var det lite rörigt på lördagskvällarna när de äldre av sönerna skulle ut, på logdans kanske. Den äldste hade förlagt sin svångrem. När han till slut fann den hängande på en krok, ropade han: "Där hänger ju röte". Röte var "astyget" eller motsvarande.

Som barn hörde jag talas om någon som skulle kallas "Löböx". Jag fick aldrig reda på vad han var men att han egentligen hette Ludenbyxa, vilket skulle innebära att luden på storamalmska skulle heta "lö", i vart fall i sammansättningar. Så småningom kom namnet att användas som skämtsamt och vänligt tillrättavisning om man som barn gjort något mildare hyss: "Vad har du nu hittat på din lilla löböx"? Så man kan ju undra vad denne "Löböx" varit för figur.

Bokstavskombinationen "rd" förvandlades ofta till ett tjockt "L", som i gårdsnamnen Nordanås och Nordanskär, som drogs ihop till "Nolnås" och "Nolankär", som man kan se på mycket gamla kartskeer. Namnen uttalades säkert med tjocka "L". Det var nog inte lätt för en utsocknes lantmätare, som hörde sig för om namnet på en viss gård och fick besked på storamalmska. Liknande problem hade säkert kyrkoherdarna som skulle skriva sockenstämmoprotokollen.

ULF MALMKVIST

Mellan noll och 39

En resa i Södermanlands hembygdsförbunds kanslihistoria

Under det senaste året har ni hört talas om en flytt av kansliet. Det är en flytt som har tagit mycket tid eftersom vi tagit itu med en hel del uppgifter som blivit liggande till "senare".

Nu sitter jag på det nya kontoret och funderar över hur det sett ut tidigare under de 87 år som utgör förbundets historia.

I slutet på 1930-talet fick förbundet sitt första kansli – i tjänstemannens bostad. Ivar Schnell upplät i sin bostad på Fruängsgatan 12 och senare Östra Kyrkogatan 8 upp till fyra rum för kansliet. Så var det ända fram till i juni 1951 när man flyttade in i Porthuset i Nyköpings hus för att jobba vägg i vägg med föreningen Södermanlands länsmuseum.

Hade man inte brutit den traditionen hade kansliet under de senaste årtiondena flyttat mellan Nyköping, Trosa, Tystberga, Stavsjö och Valla. Jag är nog inte ensam om att vara rätt nöjd med att inte den lösningen höll i sig.

En allians i 14 år

Den 1 januari 1962 bildas Södermanlands hembygds- och museiförbund. Man har alltså vid denna tid arbetat sida vid sida i elva år med liknande arbete. Nu följde 14 år då den gemensamma verksamheten växte och frodades. Det var 1974 man hade de 39 anställda från rubriken.

Till slut beslutades dock om ännu en ombildning av organisationen. Den 1 januari 1976 bildas Södermanlands hembygdsförbund, den organisationsform vi fortfarande verkar inom. Vid årsmötet fastställs nya stadgar och en ny typ av verksamhet ska utformas. Hembygdsförbundet var medstiftare till Stiftelsen Sörmlands museum som var den som fortsatte med den museala och samlande verksamheten. Hembygdsförbundet påbörjade långsamt utforma verksamheten som i första hand vände sig till hembygdsföreningarna.

I detta hus på Östra Kyrkogatan 8 huserade Södermanlands hembygdsförbunds kansli på 1950-talet. Det var på den tiden "att ta med sig jobbet hem" betydde lite mer än att bereda lite plats på köksbordet. Å andra sidan tar jag idag med kontoret på bussen när det passar.

Nystart på egna ben

I två år saknades ett eget kansli. Vissa uppgifter sköttes av stiftelsen, men i oktober 1978 anställdes den förste hembygds-konsulent, Rolf Ryberg, och man inrättar ett kansli på Kyrkogatan 48. Där arbetade hembygdsförbundet vägg i vägg med länets hemslojdsförening. I och med Rybergs tillträde kom samarbetet med hembygdsföreningarna igång och verksamheten med utbildningar för just dessa utvecklades.

Hösten 1993 packades flyttlasset och den 24 november invigdes nya lokaler på Västra Storgatan 40, fortfarande tillsammans med Hemslojdsföreningen. Vid denna tid var det Ingegerd Wachtmeister och Rut Palm som skötte kansliet. När jag började på kansliet i Nyköping 2008 hittade jag de kupévärmarer som fortfarande fanns kvar efter de som försökte hålla värmen i dessa lokaler.

Polisen och hembygden

1998 delade Hembygdsförbundet och Hemslojden på sig och förbundet flyttade in i grannhuset på Behmbrogatan 20, det gamla polishuset. Detta var samma år som Göran Dahlberg anställdes. I dessa lokaler

arbetade dessutom bland andra Barbro Rundström, Christel Comstedt Jonsson och Cristina Prytz.

2014 flyttade vi under mycket snabba former till Å-huset/ Gamla Cewe-huset till Sörmlands museum på Östra Trädgårdsgatan 2. Den flytten märktes inte så mycket av i verksamheten, men eftersom den sammanföll med en personalminskning och en datorkrasch är den för evigt inpräntad i mitt hembygdsminne som både dramatisk och krävande.

Ett långsamt bygge

I Sörmlandsbygden 2011 skrev Ingegerd Wachtmeister om planerna på det nya museet. Då hoppades man kunna öppna museet under 2012. Det har hänt mycket sedan 2010 när den texten skrevs men nu finns det äntligen en ny museibygnad.

Efter denna korta resa genom förbundets historia kan man säga att cirkeln är sluten. Vi sitter åter i samma hus som hela vårt arkiv, de gamla samlingar man skapade under förbundets första årtionden och tillsammans med den organisation som verkligen delar vårt grunduppdrag; Att värna, vårda, visa kulturarvet.

JENNIE FORNEDAL

Tecknaren Ell-son

"Vill du titta på det här, du tycker ju om skämt och humor!" Med dessa ord fick jag en bunt teckningar i handen. Jag bläddrade igenom dem alltmer intresserad och imponerad.

Det var Britt-Marie Pettersson som visade mig teckningarna. Främst var det karikatyrer av kändisar från tiden omkring 1970 men också skämtteckningar och flera rebusar där lösningarna var förnamn, yrken eller fåglar, tillsammans ungefär hundra blad.

Teckningarna var gjorda av Britt-Maries farbror Ellert Eriksson. Han föddes 1915 och växte upp vid Nergår'n i Spelviksby som brukades av Rudolf och Elin Eriksson. De fick tillsammans åtta barn, nämligen Edit född 1907 (avled 1909), Erik född 1909, Evert 1911, Evald 1913, Ellert 1915, Ivar (Britt-Maries far) 1916, Gustav 1918 och slutligen Gunhild 1923. Tre av bröderna förblev ungar, däribland Ellert som avled 1977.

Ellert arbetade som trädgårds-skötare mestadels åt privatpersoner,

det pratas om bla Stig Järrel och Sigge Fürst. Han lär ha hyrt rum i Stockholmstrakten men vintertid, när trädgårdsarbete sänkades, vistats i föräldrahemmet eller hos syskonen. Britt-Marie berättar att hon skyndade sig hem från skolan när Ellert bodde hos hennes föräldrar i Nyköping och tillbringade mycken tid hos honom så de kunde teckna tillsammans.

Skriwa men inte synas

En yngre granne i Spelviksby kommer ihåg Ellert som en glad och skojfrisk person. Som ung spelade han fotboll i Löthens Golf och lär även ha skrivit texter till revyer men inte själv vågat uppträda. Redan då var han känd som ivrigt tecknande och självlärd men han kan ha gått någon teckningskurs per korrespondens. Förmodligen försökte han intressera olika tidningar för sina teckningar men inte lyckats sälja något, konkurrensen för tecknare var förmodligen stor på den tiden. Så inga av hans teckningar har publicerats eller visats offentligt tidigare.

Ett par exempel på Ellerts humor visar ett par texter till teckningar. Den första visar ett förälskat par där han frågar: "Har du älskat mig sen första ögonkastet?" Svaret blir: "Vid första ögonkastet visste jag inte att du var rik!" Ett annat exempel är ungarlens fundering: "En gammal ungarl som gifter sig, är han fru-sen?"

Ett gott skratt till kaffet

Ett bra tillfälle att visa upp delar av samlingen var vid "Gammaldags kafferep" i Tystberga Hembygdsstuga. Alla teckningar är gjorda på papper i ritblocksformat 27 x 35 cm. Vi ville inte förstöra alstren genom att häfta eller göra hål i pappren med häftstift, inte heller tejpa, klistra eller plasta in. Vi valde att klämma fast dem på en anslagstavla med häftstift utanför papperskanten, visa upp i våra vitrinskåp eller montera in konstverken löst i fotoramar. Vi ville också skydda dem för solljus tills de lämnades tillbaka. Vi har fått tillåtelse av Britt-Marie att visa upp teckningarna liksom att använda rebusar i Dymlingen.

GÖRAN DAHLBERG

Porträtt av Ellert Eriksson som ung, ca 1935 och Ell-sons porträtt av Olof Palme. Detta följt av familjen; Rudolf och Elin Eriksson med sönerna fr v Ellert, Evert, Ivar, Gustav, Evald och Erik (bakom) Dottern Gunhild är ännu inte född så fotot är från ca 1920.

Tecknaren Ell-sons rebusar

Vilka blommor blommar här?

Gnugga geniknölarna och vinn en trisslott.

Eftersom Ell-son gjort ett stort antal rebusar på olika tema inför vi härmed ett tävlingsmoment i Dymlingen. I varje nummer delar vi ut en Trisslott till de två första som löst rebusarna.

Skicka era svar till dymlingen@live.se eller till Södermanlands hembygdsförbund Tolagsgatan 6 611 31 Nyköping.

Senast den 25 augusti behöver vi ha ditt svar.

Joe Eklöf berättar

Min morfar och jag

Under elva år var jag sommarbarn på Kjesta gård i Runtuna socken norr om Nyköping. Det elfte året, då jag var tolv år, fanns inte min moster kvar på Kjesta. Hon hade gift sig och flyttat till Skarpåker i Runtuna, där hennes man var lagårds-karl. Kvar på gården fanns morfar Thure, Kjesten kallad, mormor Dina och min yngsta morbror.

Det här året var jag på Kjesta även under sportlovet. Det var gott om snö den vintern. Morfar och morbror jobbade i skogen den veckan. Mormor beställde medicin från Apoteket i Nyköping. Den skickades med bussen till lanthandeln vid Oskarshäll. Hon ville nu att någon av karlarna skulle åka dit och hämta paketet. Morfar sa tvärt nej. De behövdes båda två i skogen, och så blev det. Då övertalade mormor mig att ta en häst och åka till Oskarshäll fyra km bort. Efter viss tvekan gjorde jag det.

Att sela var en utmaning

Jag var för kort för att få upp selen på hästen, men jag hittade en stol att stå på. Då flyttade den för övrigt snälla märren på sig. Jag flyttade henne till väggen och försökte igen men då gick hon framåt. Först när jag hade fått in henne i ett hörn fick jag på henne selen. Att koppla henne framför en släde var inga problem alls. Så drog vi iväg. Att köra mjölkflaskorna till eller från mjölkpallen ute vid landsvägen var rutin för flera av morfars hästar. Men när jag ville att märren skulle fortsätta förbi mjölkpallen blev det problem. Till slut gav hon med sig och fortsatte framåt. Det syntes på henne att hon var skärrad på dessa okända marker.

I backen ner mot Runtuna Kvarn fick jag syn på en lastbil som kom från andra hållet. Vi hade tur som

Här har jag, tillsammans med en kamrat hämtat mjölkflaskorna från mjölkpallen ute vid landsvägen.

kom fram till kvarnen före lastbilen, så jag svängde in hästen på den lilla planen framför kvarnen. Men lastbilen skrämde henne, så hon började backa trots mina protester. Släden svängde åt sidan, och jag hann tänka att "nu stjälp den", då lastbilen svängde in mot Skarpåker, och märren lugnade sig. Nu fortsatte vi till affären, där jag bad några ungar att vakta hästen, när jag gick in i affären. Hemresan gick utan problem. Men när morbror fick reda på att jag hade kört hästen till Oskarshäll, så skällde han ut mormor efter noter. Han menade, att vad som helst hade kunnat hända med både mig och märren. Mormor svarade bara, att hade en av de två karlarna ställt upp, så hade hon aldrig behövt be mig. Jag fick dessutom en femma för besväret.

Att välta med enkelhet

Jag var på Kjesta även under påsklovet. En dag skulle en av de större åkrarna vältras efter sådden. Morbror startade upp morfars BM 10 och sa åt mig att köra den. Han hjälpte mig att koppla välten och sen var det bara att köra. Jag var jätteglad över att morfar var för snål för att köpa en tredelad vält till traktorn. I stället hade morbror fått byta ut hästskaklarna till ett traktordrag på den enkla välten. På det här viset tog det nästa hela dagen att vältra åkern, och oj vad lycklig jag var.

Starka viljor

Mormor var blind på ena ögat och såg väldigt dåligt på det andra. Hon lämnade därför sällan gården. Vad jag kan minnas var det till Missionshuset, någon närståendes födelsedag samt något av hennes barns bröllop, som hon följde med från Kjesta. Att köpa livsmedel kom alltså an på de andra i hushållet. När morbror eller moster skulle iväg med någon av bilarna på något ärende, skickade hon med en inköpslista för att få hem de angivna varorna från affären i Oskarshäll. När morfar fick en likadan lista fungerade det inte likadant. Mormor var religiös, vilket även den senaste innehavaren av affären i Oskarshäll var, och självklart skulle inköpen göras där. Morfar var föreningsmänniska och han handlade på Konsum i Svärta, där han även tankade bilen eller på IC i Nyköping. Efter att varorna kom hem från "fel" affär började mormor ringa till Oskarshäll för att beställa sina varor. Men när morfar fick order att hämta i Oskarshäll, så åkte han lika förtvivlat till Konsum i Svärta och köpte vad han trodde att mormor behövde. Konstigt nog blev det till större delen rätt, men ett jättestort gräl uppstod självklart varje gång efteråt. Mormor kunde inte fortsätta med att beställa per telefon, eftersom ingen hämtade varorna.

Medlemsåret 2018

Ett år för att värva nya och engagera gamla medlemmar

Med målet att vi långsiktigt ska växa i antal, bli mer attraktiva och engagera fler aktiva har 2018 utsetts till ett Medlemsår i Sörmland.

På höstmötet 2017 diskuterades:

* Vad är medlemsnyttan i er förening?

* Varför blir man – och förblir – medlem hos er?

* Hur kan man locka nya och behålla gamla medlemmar?

Tipsen finns sammanställda i en tipskatalog på hemsidan. Där hittar du mer om alla de synpunkter och idéer som lyftes på höstmötet och som har kommit in i andra sammanhang.

Medlemsnytta

Grundläggande är som det brukar, sådant vi redan vet, men kanske ibland behöver bli påmind om: **Att medlemsnyttan ofta handlar om "det sociala i föreningslivet, gemenskapen och möjligheten att aktivera sig"**.

Ett enkelt sätt att skapa den typen av aktiviteter är studiecirkel där deltagarna dokumenterar och samlar information om sin by, sitt kvarter, fornminnen i området etc. Även om arbetet "är gjort" tidigare går det alltid att arbeta vidare. Bygdeband gör att denna typ av arbete blir publicerat.

Även medlemsförmåner kom upp. Föreningar som nyttjar förmånliga erbjudanden och aktiviteter bara för medlemmar har uppfattningen att det är framgångsrikt. Varför ska man bli medlem om man ändå alltid får vara med utan medlemskap?

Uppmuntran för aktiva

Många föreningar funderar över hur man får folk att aktivera sig. En förening med många aktiva svarar enkelt: "Våga fråga!" Det är viktigt att uppmärksamma dem som arbetar för föreningen. Exempel på fester, föreläsningar och bussresor. Visa uppskattning och

Här är några kloka tankar och kommentarer från höstmötet 2017

- Aktivera medlemmarna. Berätta och skapa diskussioner i programmen.
- Studiecirkel är ofta underskattade.
- Väck intresse om det gamla.
- Bra mötesverksamhet är viktigt. Lyssna på vad folk är intresserade av.
- Besök andras aktiviteter och upplev vad de gör.
- 1970-1980-tal är också nostalgiskt.
- Skapa kontinuitet i aktiviteterna så kommer allt fler.

erbjud upplevelser. Dagens ros kan vara en rolig idé. Det är viktigt att få synas och känna sig sedd.

Marknadsföring

Välj en bra rubrik på affischen! Kanske inte föreningens namn är det som ska vara i rubriken. Vad lockar besökare? "Händer i Åker" lockar fler än "Hembygdsföreningens höstprogram"

Kliv ur ditt perspektiv och fundera över vad som kan locka någon som ännu inte vet att vi finns och vad vi kan erbjuda. Hur kan man lockas till just din förening? Våga tänka i nya banor

Den personliga inbjudan

Personlig inbjudan till alla som fyller 65 år. Personliga besök hos personer man tror kan vara intresserade. Personlig kontakt vid arrangemang. Prata med dem man sett delta tidigare och med nyinflyttade och sommargäster. Vikten av personlig kontakt nämns också i sammanhanget "Värva dina granar"

Den personliga kontakten kan vara det som behövs för att någon som är intresserad ska "ta klivet" och bli medlem.

Läs mer i Tipskatalogen på www.hembygd.se/sodermanland

Ordförandekonferensen den 3 maj Hur våra medlemmar kan bli fler och aktivare

Ett föredrag om hur vi kan arbeta med medlems- och verksamhetsutveckling för att locka nya och gamla medlemmar till vår verksamhet. Patrik Fornedal, från Studieförbundet Vuxenskolan, har arbetat inom en lång rad ideella organisationer bland annat med medlemsrekrytering och verksamhetsutveckling. Vi passar även på att presentera priserna för Medlemsvärvar-tävlingen.

Gammaldags Malmköpings Marknad den 26 maj

1918 - Porten till en ny tid

Fredsår, demokratiår och Kulturarvsår firas med nostalgiska och historiska inslag i tävlingar och utställningar. Passa på att hämta Sommar i Hembygden 2018 i vårt tält på Sörmlandstorget vid Rådhuset. Dessutom blir det utförsäljning från kansliet. Lampor och prydnadsaker samsas med gem och böcker för den som vill fynda.

Dela kulturarvet i fest och glädje

Kulturarvsdagarna fyller 30, Arkivens dag fyller 20 och dessutom är det 400 år sedan Riksarkivet grundades. Det är som upplagt för att fira hela året

Europaåret för kulturarv

Texten kommer från Riksantikvarieämbetets hemsida; www.raa.se

Europaåret är ett EU-initiativ för att betona kulturarvets betydelse för den kulturella mångfalden och interkulturell dialog. Året ska också fokusera på kulturarvets bidrag till ekonomin och som en viktig del i EU:s förbindelser med andra länder.

Inom ramen för Engagemang, Värde, Skydd och Innovation har tio olika områden av kulturarv utsetts som särskilt angelägna: gemensamt europeiskt, ny användning av byggt, turism, vård, hotat, immateriellt samt vetenskap och kulturarv. Därutöver Kulturarv i skolan och för alla.

Kulturarvet blev en prioritering för EU med den europeiska agendan för en kultur 2007. År 2014 betonade rådet de sociala och ekonomiska fördelarna i sina slutsatser om kulturarvet som en strategisk resurs för ett hållbart Europa. I juli samma år antog Europeiska kommissionen meddelandet *Mot en integrerad strategi för kulturarvet för Europa*. Det betonade också möjligheter för EU-länder och aktörer att samarbeta närmare över gränserna för att säkerställa att kulturarvet bidrar mer till hållbar tillväxt och sysselsättning.

Kulturarvsdagarna firar 30 år den 7-9 september

Varje år andra helgen i september arrangeras evenemanget Kulturarvsdagen. Då äger hundratals aktiviteter rum över hela Sverige där såväl kulturmiljöer som kulturhistoriskt intressanta byggnader och anläggningar står i fokus. I år fyller Kulturarvsdagen i Sverige 30 år.

Alla som kan arrangera aktiviteter om årets tema är välkomna att delta. Sedan några år tillbaka sträcker sig firandet över flera dagar för att ge större valmöjlighet. Delta en eller flera dagar, det väljer ni själva. Det kostar inget att vara med som arrangör. Vi uppmanar speciellt att arrangera aktiviteter som riktar sig till barn.

Riksantikvarieämbetet är huvudarrangör och samordnare för kulturarvsdagarna i Sverige i samarbete med Sveriges Hembygdsförbund och Arbetlivsmuseernas Samarbetsråd.

Årets tema är "Dela kulturarvet"

Visa upp miljöer, byggnader och omgivning och låt besökarna ta del av historien genom dina berättelser. Visa hur det lokala kulturarvet formats genom årens lopp av influenser från andra länder. Låt traditioner, språk och mat synliggöra såväl likheter som skillnader. Dela med dig av det du brinner för, delta i Kulturarvsdagen!

Läs mer på www.raa.se

Nu är det fest i arkiven!

Välkommen till Arkivens dag med tema **Fest och glädje den 10 november 2018** skriver arkivensdag.se på sin hemsida.

2018 är ett jubileumsår för svenskt arkivväsende. Det är 400 år sedan Riksarkivet grundades, 50 år sedan Folkrorelsernas Arkivförbund bildades och Arkivens dag fyller 20 år. 1998 öppnade många arkiv sina dörrar inom det gemensamma namnet Arkivens dag för första gången. Sedan dess har Arkivens dag spritt sig, först till Norden så att hela Norden firar Arkivens dag den andra lördagen i november. Sedan har resten av världen följt efter med International Archives day även om man valt att fira ett annat datum.

Vi fyller temat med dokument, fotografier och föreläsningar om fest och glädje då och nu. Om överdådiga menyer, hyllningar, urspårade tillställningar, vardagens glädjemen och mycket mer. Ta på dig feststassen och besök ett arkiv eller två den 10 november.

I Sörmland samordnas Arkivens dag av Arkiv Sörmland.

På mitt sätt sett

...eeh, som man säger, typ, liksom...

I skrivspråk förekommer rubrikens ord sällan, i talspråket i ökande grad. Men har de någon betydelse, vad menas med dessa?

Om man säger "han har inte alla hästar hemma" eller "hissen går inte ända upp" så vet alla vad man menar. Med tillägget "som man säger" antyder man att det inte bara är ens egen åsikt utan att det är allmänt känt. Man vill då också framstå som en med både hästar på plats och hiss som fungerar. Hur många liknande uttryck finns för långt ifrån Mensanivå?

"Typ", även "i princip", kan användas på samma sätt som "som man säger". Han har alltid talat sanning" med tillägget "typ" innebär att det lär förekomma undantag. Samma inskränkning ger "hon ljuger alltid, i princip".

Liksom

Det senast modeordet är "liksom". I pratmedia är ordet vanligt förekommande och man vill liksom lägga in en brasklapp om att allt inte är glasklart. Om man googlar på brasklapp kan man läsa "En brasklapp är ett förbehåll avgivet som försiktighetsåtgärd...". Men om lyssnare till intervju eller föredrag efteråt exakt kan återge antalet "liksom" som sagts men inte alls vad det handlade om, då har denne missat det väsentliga, liksom.

Det lilla uttrycket "eeh" i samtal och andra sammanhang har en annan betydelse. Det antyder att talaren eller prataren inte vill förlora ordet utan behålla det. Jag tolkar "eeh", mer eller mindre utdraget, som att

talaren i fråga har pratat fortare än tankarna löpt och måste liksom låta dem komma ifatt.

Motvilligt vill man med stigande ålder acceptera förändringar. Såsom våra förfäder förfärades över det oflaxade språket klagar vi nu på nya uttryck. Mycket kan vi nog skylla på datorer och smarta telefoner. Messandet har föranlett en massa förkortningar som vi som växt upp med väggfasta telefoner inte hänger med på.

Telefonerna har numera ersatt flera kontorsapparater. Förutom telefon tjänstgör de som telefax, dator, scanner, lexikon, kamera, bandspelare, uppslagsverk m m. På tunnelbanan i Stockholm är det närmast obligatoriskt att slå sig ner och börja tumma (kan nästa yrkessjukdom efter tennisarm och musarm bli telefonfontumme?) på sin telefon eller vara sammankopplad med den med hörlurar om de inte redan var det på väg in. Det var inte utan att jag höjde ögonbrynen när en medpassagerare satte sig ner och läste en bok.

Andra klagomål

Glädje kan uttryckas på olika sätt och i stigande grad, från nöjd, munter, glad, förtjust, upprymd m m fram till euforisk. Ilska kan på motsvarande sätt beskrivas som förvånad, besviken, arg, upphetsad, vred, förbannad, hätsk fram till ursinnig. Någonstans på denna accelererande ilske-skala börjar man skriva insändare under signaturen "Vän av ordning" eller lappar om ludd i tvättstugans maskiner (denna vana måste ha gett uppsving för tillverkaren av

Post-it-lappar). När man samtidigt läser att det i haven snart finns mer plast än fisk så tycker man att luddet är en "spott i havet", liksom.

Insändare

Min nästa insändare ska handla om kundvagnar. Varför är alla hjulen svängbara? Hur man än försöker vrida vagnen så rullar den rakt fram. Ännu värre är att ute på en lutande parkeringsplats få den i avsedd riktning. Mitt förslag är fasta framhjul och svängbara bakhjul på vagnarna för lättare manövrering. Hur skulle det vara med svängbart framhjul på skottkärran? Varför fick vi lära oss att backa vid fickparkering? Jo, för då styr man liksom med de bakre (= framhjulen). Visst kan man parkera i ficka genom att köra framåt men då med ena framhjulet först via trottoaren. Barnvagnar börjar få svängbara framhjul och ibland bara ett. Som trebent kan t ex en pall lätt stjälpas, dock ej vicka. Det kan en fyrbent stol så man måste säga av ett ben (oftast upprepat tills stolen blir en låg pall). Kontorsstolar måste ha fem ben (eller hjul) för att vara stabila. Men fem hjul på en barnvagn skulle bli komplicerat. En ny tysk bil lanserades för några år sedan som "i världsklass" men visade sig välta vid provkörning, den gick liksom från "Velt-klasse" till "Vält-klasse". Problemet löstes på annat sätt än med "femte hjulet under vagnen".

Så långt kommen kan det vara dags för läsaren att räkna "liksom", liksom.

GÖRAN DAHLBERG

Begränsad eftersändning.
Vid definitiv eftersändning återsänds
försändelsen med nya adressen på baksidan

Avsändare: Linderoths tryckeri
Box 144, 643 22 Vingåker

Returadress: Södermanlands hembygdsförbund
Tolagsgatan 6, 611 31 Nyköping

Dymlingen för 25 år sedan - Nr 1 1993

Är det något vi lär oss när vi studerar vår egen historia så är det att den går i cirklar. Det hinner hända en hel del på 25 år. Vissa saker hinner till och med hända igen.

Det känns ju rätt bekant att tidningen börjar med att be om ursäkt för att den är sen. Det känns då som att detta nummer lever upp till traditionerna genom sin sena ankomst. I inledningen varnar man för kommande flytt, här talar vi på sidan 9 om en som är i sitt slutskede.

Dymlingen gjorde 1993 en undersökning om hur föreningsbidragen såg ut i kommunerna i länet och konstaterade att den såg väldigt olika ut. Så är det ju fortfarande. I undersökningen varierade bidragen mellan noll kronor och 10 000 i grundbidrag, sedan kunde man få mer för till exempel vård av hembygdsgård. Det "normala" bidraget låg mellan 2000 - 3000 kronor vilket känns rätt bekant än idag.

Historieåret 1993 inleddes med att 45 vårdkasar tändes. Alla var dock inte riktiga kasar, utan på vissa håll talas om marschaller och Bengaliska eldar. Bland annat berättas att den nybildade föreningen Husby-Rekanre hade ungefär 100 personer då man tände på sin mycket ambitiösa kase.

Inventeringen av kalkkällor som genomfördes av Källakademien upprepade en efterlysning av uppgifter. Hela Källguiden finns idag att ladda ned från Källakademins hemsida och arbetsmaterialet som ligger till grund för rapporten finns arkiverat hos Södermanlands hembygdsförbund. På www.kallakademien.se, under Aktiviteter - Exkursioner finns en fil på 40MB att ladda ned för den nyfikne. 25 år senare finns materialet som skickades 1993 in fortfarande tillgängligt.

Mer om kalkkällor

I höstas vidareförmedlade vi här i Dymlingen ett uppdrag från "Källakademien" om uppgifter angående kalkkällor runt om i Sörmland.

En hel del svar har kommit in i form av brev, orienteringskartor och textkopior. Materialet samlas successivt till en källguide av medlemmar i Källakademien, som är ett informellt arbetslag bestående av folk som är intresserade av vatten, vattenförsörjning, teknik, historia och kultur. Tidigare har de samlat uppgifter från bl a Östergötland, Västergötland, Uppland och Skåne.

Som sagt en hel del brev har redan kommit, men de vill gärna ha fler uppgifter, och de framhåller att

även mycket kortfattade uppgifter är av intresse.

Den sörmändska källguiden kommer så småningom att finnas tillgänglig för hembygdsföreningarna.

Skicka uppgifterna i ett kuvert märkt "Kalkkällor" till Södermanlands hembygdsförbund, Ö Kyrkogatan 48, 611 33 Nyköping.

Källan i kolaga

Vilka bestämmer i hembygdsförbundet?

Vi berättar om
presens ledamöter i
hembygdsförbundets
styrelse. Med Åke Ruder
som varit med i
hembygdsförbundets
styrelse i 6 år och Jan-
Eric Rosenqvist som
 varit med i 7 år.

Åke Ruder, 71 år, Näsbylilla

Jan-Eric Rosenqvist, 51 år, Katrineholm

Arbetsf. Presens Länslidningskommitté

Familj# Fru, 3 barn, nio barnbarn. Hustru och två stora barn

"Vilka bestämmer i Hembygdsförbundet?" var rubriken under vilken styrelsens ledamöter svarade på pressens frågor. Här svarade Åke Ruder och Jan Eric Rosenqvist på Dymlingens närgagna frågor.

Övriga rubriker: Ängar och hagar - värda att vårda, Hembygdens dag med Fogdö skola, Och i kyrkan drog soldaterna ut i krig, Klosterjubileet i Mariefred och Hembygdsgården som klassrum.